

(ч. 8 ст. 131 проекту Конституції України). Саме Вища рада правосуддя, а не парламент, вирішуватиме питання про зняття імунітету з судді. Такі новації можна вітати.

Водночас варто зауважити, що проект Змін до Конституції України не вирішив основну дилему органів судової влади, які здійснюють добір суддів та притягнення їх до відповідальності: уніфікацію даних структур. В Європі дисциплінарні та кадрові повноваження щодо суддів, як правило, зосереджені в єдиному органі, який може утворювати допоміжні (робочі) підрозділи, необхідні для реалізації покладених на нього повноважень. Існування двох подібних органів судової влади в Україні зумовлено історичними й політичними причинами. Обсяг тих функцій і повноважень, які покладені на ВРЮ й ВККС України, є досить значними. Один-єдиний органи навряд чи упорається із вирішенням усіх покладених на дані структури питань. Однак, на нашу думку, доцільно ставити питання про більш ефективний розподіл повноважень між ВРЮ й ВККС України. Так, притягнення суддів судів загальної юрисдикції до дисциплінарної відповідальності варто зосередити в одному органі, разом із кваліфікаційним оцінюванням судді й відстороненням його від посади в рамках кримінального провадження. Добір суддів й їх кар'єрне зростання – кадрові питання, які варто вирішувати в межах єдиної структури.

Каламайко А. Ю.,

асистент кафедри цивільного процесу, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЗНИЩЕННЯ ДОКАЗІВ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Однією з практичних проблем, які виникають при розгляді та вирішенні справ судом, є можливість навмисного або випадкового знищення доказів. Особливо гостро зазначене питання постає у випадку з інформацією в електронній формі, оскільки вона не має тісного зв'язку з матеріальним носієм, а тому може бути легко видалена.

В цивільному процесуальному праві існує комплекс норм, які формують самостійний інститут забезпечення доказів в цілому, основною метою якого є фіксація доказів шляхом їх офіційного засвідчення для забезпечення можливості їх подальшого дослідження в ході судового розгляду. У зв'язку з цим ст. 133 ЦПК України закріплює, що особи, які беруть участь у справі і вважають, що подання потрібних доказів є неможливим або у них є складнощі в поданні цих доказів, мають право заявити клопотання про забезпечення цих доказів шляхом допиту свідків, призначення експертизи, витребування та (або) огляду доказів, у тому числі за їх місцезнаходженням тощо.

Важливо зазначити, що при витребуванні доказів на сторону покладається обов'язок подання доказів, які знаходяться в її володінні. Як влучно зазначив С. М. Братусь, «обов'язок без відповідальності – це лише блага побажання», тому такий обов'язок має передбачати відповідальність за його невиконання. Однак на сьогодні цивільне процесуальне законодавство відповідних санкцій не містить, так само в ЦПК України відсутні санкції за знищення доказів особами, які беруть участь у справі. В цьому контексті вбачається доречним дослідити процесуальні санкції та дієві механізми протидії знищенню доказів з урахуванням зарубіжного досвіду.

Так, відповідно до процесуального законодавства США, санкції за знищення доказів є різними за суворістю та можуть мати як грошовий характер, так і бути у формі судового рішення на користь іншої сторони або висновку на користь іншої сторони. Крім того, з факту знищення доказів суд може встановити спростовну презумпцію, заборону подавати певні докази, залучати експерта або свідка тощо. Перелік таких заходів обмежується лише уявою судді.

Ілюстрацією може бути наступний приклад з судової практики. У спорі *United States v. Philip Morris, USA, Inc.*, No. CIV.99–2496, 2004 WL 1627252 (D. D. C. July 21, 2004) компанія не виконала припис суду про збереження доказів та знищила електронні поштові повідомлення. Крім того, група посадовців, які були викликані як свідки, не зберегли свої електронні поштові повідомлення відповідно до політики «роздруковувати та зберігати». Внаслідок цього були застосовані наступні санкції: суд не дозволив відповідачу використати показання свідків з тих службовців, які не зберегли належні до справи записи. Крім того, відповідачу було приписано виплатити \$2,75 млн штрафу за знищення електронних поштових повідомлень.

Особливий інтерес викликає така санкція, як висновок на користь іншої сторони, яку може бути застосовано, якщо стороною було знищено електронні засоби доказування, які стосуються спору. Така концепція іноді йменується як «висновок з навмисного знищення» (*spoliation inference*). Її застосування дозволяє суду зробити висновок про те, що сторона, яка знищила потенційно належний доказ, зробила це через розуміння того, що подання до суду такого доказу було б для неї несприятливим. Такий висновок може бути зроблено, якщо буде доведено знищення доказу з вини сторони, яка мала контроль над доказом чи володіла ним, знала про необхідність його збереження та його потенційну належність щодо спору.

Певною мірою зазначена санкція схожа на норму про наслідки ухилення від участі в експертизі, закріплену статтею 146 ЦПК України. У вказаній нормі зазначено, що у разі ухилення особи, яка бере участь у справі, від подання експертам необхідних матеріалів, документів або від іншої участі в експертизі, якщо без цього провести експертизу неможливо, суд залежно від того, хто із цих осіб ухиляється, а також яке для них ця експертиза має значення, може визнати факт, для з'ясування якого експертиза була призначена, або відмовити у його визнанні.

На наш погляд, проблема встановлення навмисності знищення доказів є достатньо складною та потребує окремого дослідження, однак з огляду на загальні засади цивілістики вбачається за можливе використати наступні положення. Діяння особи вважаються такими, що вчинені з умислом, якщо вона свідомо не вчинила дій, спрямованих на виконання зобов'язання, та бажала або свідомо допускала настання такого наслідку, як невиконання або неналежне виконання зобов'язання. Тому у випадку, коли особа знищила доказ, який вона була зобов'язана зберігати або надати за відповідною ухвалою суду, то слід виходити з презумпції вини особи, яка порушила зобов'язання, яка на сьогодні визнається в цивілістиці. Така презумпція може бути спростована, і особа має право заперечувати свою вину, однак для цього вона має довести наявність відповідних обставин та надати докази, які будуть це підтверджувати, як того вимагає принцип змагальності.

Наведений зарубіжний досвід по застосуванню санкцій за знищення доказів в силу відмінностей правових систем неможливо безпосередньо використати у національному законодавстві. Однак вбачається доцільним врахувати його для розроблення більш суворих правил відповідальності і в українському процесуальному законодавстві, оскільки на сьогодні вони не досягають своєї мети. Необхідно запровадити відповідальність у грошо-

вій формі у вигляді штрафу, а також передбачити визнання існування факту (аналогічно статті 146 ЦПК України) і при знищенні доказів, виходячи з того, що знищений доказ містив невідповідну для сторони інформацію.

Пропонується викласти ч. 5 ст. 137 ЦПК України в наступній редакції: «За неповідомлення суду про неможливість подати докази, а також за неподання доказів, у тому числі і з причин, визнаних судом неповажними, винні особи несуть відповідальність, встановлену законом.

У разі ухилення сторони від подання доказів, що витребовуються, суд може визнати факт, для підтвердження якого витребовуються докази, враховуючи значення зазначених доказів для сторони, що ухиляється».

Такі зміни не тільки позитивно вплинуть на виконання сторонами обов'язку щодо надання доказів, але й стануть умовою ефективного використання електронних засобів доказування в цивільному процесі. Специфіка електронних засобів доказування, для яких є неможливим безслідне знищення інформації, дозволяє експерту в більшості випадків відновити видалену інформацію, а якщо це виявиться неможливим – принаймні встановити факт знищення певної інформації, якого буде достатньо для застосування вищезазначеної санкції.

Крючко Н. І.,

здобувачка кафедри організації судових та правоохоронних органів, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ЗАСОБИ СУДОВОЇ ПОЛІТИКИ В СИСТЕМІ СУДОВО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН

Слід зауважити, що в юридичній літературі з проблем судово-правової політики однозначно не вирішено питання про термінологію – досить часто як ідентичні, однопорядкові вживаються словосполучення «судова політика», «судово-правова політика», «суддівська політика», і «правова політика у сфері судової діяльності». Дані поняття часто використовуються в науковому обігу для назви процесів, що відбуваються у сфері організації та здійснення судової влади. Тому є підстави і потреба викласти власне бачення «питання про терміни» стосовно до теми моєї магістерської роботи.

Судово-правова і судова політика. Як було зазначено вище, судово-правова політика розглядається в роботі в якості виду правової.

Під судовою ж політикою розуміється правова політика, що здійснюється виключно судами; фактично це та політика, яка формується і реалізується безпосередньо самою судовою владою. Безумовно, як та, так і інша, виробляють напрямки судової діяльності, враховуючи зміни в різних сферах держави, суспільства і права. Суди в рамках своєї компетенції та суддівського розсуду регулюють прорахунки законодавства, пом'якшуючи його часом негативний вплив на суспільні процеси, підтримують суть правової держави, яка полягає в характері прийнятих законів, їхній відповідності правовій природі речей, спрямованості на забезпечення прав і свобод особистості, що впливає із самої сутності судової діяльності, основне призначення якої – захист і відновлення порушених чи оскаржених прав людини. В даний час судова політика формується у вигляді роз'яснень Пленумів Вищих спеціалізованих судів, практики (рішень, висновків) Верховного та Конституційних судів, та усталеної судової практики всіх судів.